

85 maken, schrijft Marriott in zijn
column. We spenderen een groot
deel van onze tijd zittend in rumoe-
rige kantoorruimtes, waar een con-
stante stroom aan mails en chat-
90 berichten verhindert dat we ooit in
zoiets als een ‘flow’ kunnen komen.
Marriott ziet dit als een groot pro-
bleem: hij haalt de econoom Sam
Bowman aan, die laatst in de radio-
95 documentaire *The End of Invention*²⁾
stelde dat we ondanks het gestegen
opleidingsniveau minder innovatief
zijn geworden.

(9) Onze geslonken denkrimte is
100 daarnaast denk ik ook een democra-
tisch gevaar. Wie minder de tijd
neemt om te denken, is eerder
geneigd zich een kant-en-klare
mening aan te meten. Dat lijkt

105 handig, maar zo’n mening biedt geen
manoeuvrerruimte: je hebt haar niet
zelf doordacht, en kunt er dus ook
niet werkelijk over in gesprek.

(10) En dan is er nog het psychische
110 gevaar. Techredacteur Marc Hijink
beschreef een paar jaar terug in een
essay hoe apps zijn leven waren
gaan domineren: “Zelfs op de sport-
school of in bad luisterde ik podcasts
115 voor mijn werk.” Uiteindelijk kreeg hij
een harde piep in zijn oor, waarop
zijn arts overprikkeling constateerde.
(11) De hele dag door laten we onze
gedachten overschreeuwen. Of dat
120 nu door iets interessants is of iets
oppervlakkigs: we betalen er een
prijs voor. Creatief, economisch,
politiek en persoonlijk. Dat is iets om
over na te denken.

*naar: Floor Rusman
uit: NRC, 28 en 29 mei 2022*

Floor Rusman werkt als redacteur bij NRC.

noot 1 zelfzorgcircuit: het geheel van cursussen, trainingen, adviesboeken en andere
ondersteunende diensten om je persoonlijk welzijn te verbeteren

noot 2 *The End of Invention*: het einde van de uitvinding

Tekst 2

Ook als AI onze teksten schrijft, moeten we zelf blijven leren denken

(1) ‘Herschrijf de grondwet als een
rap’ of ‘schrijf een profetie over
bitcoin in de stijl van het Bijbelboek
Openbaring’. De kans is groot dat je
5 de afgelopen tijd zulke merkwaardige
opdrachten bent tegengekomen. De
AI-software¹⁾ ChatGPT van technolo-
giebedrijf OpenAI voert dit soort
opdrachten succesvol uit. Binnen
10 luttele seconden.

(2) Chatbot²⁾ ChatGPT werd in
november 2022 gelanceerd, waarna
het internet explodeerde. Het
programma genereert werkende
15 computercode voor je. Het geeft je
uitleg over kwantummechanica of de
filosofie van Kant in de vorm van een
sonnet. Het bedenkt een televisie-
spotje voor darmflora-vriendelijke
20 kauwgom. Het verbetert je speeches

en schrijft liefdesbrieven – in je eigen stijl, of die van Shakespeare natuurlijk. De mogelijkheden zijn onuitputtelijk.

25 **(3)** Uit de verbazing en het enthousiasme onder AI-experts en taalkundigen wereldwijd blijkt wel dat het niet zomaar de nieuwste techgimmick is. Het is een ingrijpende
30 ontwikkeling, vergelijkbaar met de introductie van de zoekmachine. Iedereen die ChatGPT heeft uitgeprobeerd, moet zich hebben afgevraagd wat de impact zal zijn.

35 **(4)** Naar één sector ging al direct veel aandacht uit: het onderwijs. Gaan leerlingen voortaan hun huiswerkopdrachten aan ChatGPT voeren? Wat zal het betekenen voor
40 het essay, het klassieke instrument om studenten te toetsen en te leren schrijven en argumenteren? Het blijkt voor studenten buitengewoon eenvoudig om hun essays door AI te laten genereren. Naar het oordeel van docenten schrijft ChatGPT papers van een vergelijkbaar niveau als die van een doorsnee bachelorstudent. Niet briljant, weinig origineel,
50 maar in wezen niet anders dan wat docenten meestal te zien krijgen. Er lijkt vooralsnog geen duidelijke manier om kunstmatig auteurschap te bewijzen. Wat betekent het voor de toekomst van het onderwijs als studenten schrijfopdrachten kunnen uitbesteden aan AI?

(5) Sommigen leggen het verband met de rekenmachine of Wikipedia.
60 Daarover ontstond immers vergelijkbare paniek. Als we iets verder teruggaan, vinden we zelfs consternatie bij Plato³⁾ over het gebruik van het schrift en de desastreuze gevolgen voor het geheugen. Als deze
65 analogie klopt, is er weinig reden tot fundamentele zorgen. We moeten er

gewoon mee leren werken. De rekenmachine en Wikipedia hebben hoofdrekenen en parate feitenkennis inderdaad aan belang doen afnemen. Geen ramp. Des te meer aandacht voor wiskunde en het interpreteren van feiten.

75 **(6)** Moeten we tekstgenererende AI ook zo zien? Neemt die onnodige routinetaken uit handen, zoals het correct schrijven van teksten, zodat er meer tijd is voor verdieping? Kunnen we in plaats van leren schrijven, studenten vanaf nu niet beter leren 'prompten' (het geven van een opdracht aan AI-chatbots)?

(7) Ik denk dat we hiervoor moeten
85 oppassen. De analogie klopt namelijk niet. Meer dan bij hoofdrekenen of feitenkennis gaat het nu over essentiële menselijke vaardigheden die we niet kunnen uitbesteden. Of liever:
90 die we koste wat het kost moeten willen behouden. Taalvaardigheid behelst namelijk meer dan het vormen van correcte zinnen. Het omvat ook conceptueel begrip,
95 argumenteren, verbanden leggen, creatieve expressie van complexe emoties en gedachten.

(8) Ik merk het zelf keer op keer: je denkt pas helder als je je gedachten
100 op papier kunt zetten. Totdat ze onder woorden worden gebracht blijven het vage kluwen in je hoofd. Het schrijfambacht en goed taalgebruik zijn onlosmakelijk verbonden met het denkvermogen. Als studenten helder willen leren denken, moeten ze zelf leren schrijven. Het leren 'prompten' is geen vervanging daarvoor.

(9) Natuurlijk, goed met AI werken
110 vereist óók begrip. Maar het is een passievere vorm van denken, die veel van de moeizame geestesarbeid uitbesteedt aan een systeem.

(10) Er staat veel op het spel. Onze
115 democratie is gebaseerd op een
hoogontwikkeld taal- en begrips-
vermogen. Het vereist begrip van
moeilijke concepten als tolerantie,
algemeen belang en rechtsstaat. Het
120 veronderstelt dat burgers vertrouwd
zijn met argumentatie en conceptuele
verbanden.

(11) Het leren hanteren van het
woord is daarom een van de moei-
125 lijkste, maar belangrijkste onderdelen

van ons onderwijs. Zoiets als het
essay, of in bredere zin de
humaniora⁴⁾ die daarop zijn geba-
seerd, blijven noodzakelijk. Daar
130 moet wel een nieuwe vorm voor
worden gevonden. Bijvoorbeeld het
mondeling, of het ter plekke schrijven
van een essay zonder hulpmiddelen.
Wat in elk geval centraal moet blijven
135 staan, is het zélf leren denken en dus
formuleren in taal.

naar: Ariën Voogt

uit: NRC, 15 december 2022

*Ariën Voogt is filosoof aan de Protestantse Theologische Universiteit en
bestuurslid bij stichting Algorithm Audit.*

noot 1 AI: artificiële intelligentie, de mogelijkheid van een machine om menselijke
vaardigheden te vertonen

noot 2 chatbot: een geautomatiseerde gesprekspartner

noot 3 Plato: Griekse filosoof en schrijver

noot 4 humaniora: de studie van taal, geschiedenis en cultuur

Tekst 3

Zal de deelauto ooit de privéauto van de troon stoten?

(1) “In 2040 hebben we zelf geen
auto’s meer voor de deur staan. De
auto van de toekomst is de groene
deelauto, die we naast een uitgebreid
5 openbaarvervoernet kunnen gebrui-
ken”, schreef de Jonge Klimaat-
beweging¹⁾ onlangs.

(2) In ‘autopische’ bespiegelingen
over de auto van de toekomst is de
10 deelauto een vertrouwde klant. De
eigen auto is een ouderwets concept,
zeggen de voorstanders. In de
toekomst willen mensen geen auto
meer, maar kopen ze mobiliteit als
15 een dienst: soms nemen ze een

deelauto, soms de trein, soms een
deelfiets.

(3) De voordelen van de deelauto zijn
evident: door autodelen zijn er
20 minder auto’s nodig, waardoor het
beslag op grondstoffen en ruimte
afneemt. “Bij ons wordt een auto ge-
middeld door dertig klanten gebruikt.
Daardoor verdwijnen elf auto’s van
25 de straat: acht worden er wegge-
daan, drie niet aangeschaft”, zegt
directeur Andrew Berkhout van
Greenwheels, sinds 1995 aanbieder
van deelauto’s in Nederland.